

Vojska s poslanstvom

IVO ŽAJDELA

Precej očitkov vodstvu domobranske vojske v Vetrinju maja 1945 sem slišal, zakaj je niso razpustili, saj da so lahko vedeli, da jo bodo Angleži predali partizanom. Niso vedeli. Poleg tega je ta vojska nastala iz samoobrambe pred nasiljem revolucije in je imela veliko poslanstvo.

Večkrat je treba ponoviti naslednje. Domobranci so med vojno nastali in obstali ob dveh pomembnih akterjih – revolucionarnih in okupatorjih. Že če bi bil ob njih ali nasproti njim samo eden, bi bilo to zelo veliko. Tako pa so bili ujeti med kladihom in nakovalom teh dveh. Prve je gnala ide(ologi)ja revolucije, okupatorja pa ideologija osvajanja ozemelj (novih življenjskih prostorov za svojo raso) in svetovni spopad. V nasprotju z obojim so domobranci nastali iz izrazite stiske in nuje zaradi agresivnosti prvih. Ker pa je okupator s svojo totalitarno ideologijo hotel obvladovati vse, so lahko domobranci obstajali le tako, da so z njim sodelovali. Vsak poskus avtonomije so Nemci v kali zatrli.

Izsiljena prisega

Prisega? Nemci so domobrance v prisego prisilili. Če ne bi pristali nanjo, so jim grozili, da jih bodo mobilizirali v svojo vojsko in poslali na evropske fronte.

To, kar so govorili nekateri (tudi Alojzij Kukar leta 1944 po londonskem radiu), da naj se domobranci odcepijo od Nemcev in se začnejo bojevati proti njim, celo skupaj s partizani, je bila popolna utvara. Šlo je

koli govorijo ali pišejo, da si v roko vzamejo kakšno propartizansko knjigo, v katerih so opisani spopadi med domobranci in partizani na Dolenjskem od poletja 1944 naprej. Ti spopadi so bili totalni, uničevanja pa vsesplošna (posledica dogajanja leta 1942 in 1943).

Topovi in granate

Še beseda o Marijanu Eiletzu. V svoji knjigi *Moje domobranstvo in pregnanstvo* (Celjska Mohorjeva družba, 2000), je omenil, da je bil član domobranske posadke, ki je s topovi z Ljubljanskega gradu streljala proti Orlam. Tam so njihove granate med partizani povzročile pokol. Eiletz je moraliziral, zakaj se je to moralo dogajati, ko je bil konec vojne vprašanje ur. Dobro, Eiletz ni vedel dvojega. Najprej, da so granate ubijale v partizanski enoti prekomorcev (t. i. prekomorske brigade). In drugega, da so prav ti prekomorci le kakšen teden pred tem pri Dolenjskih Toplicah s topovi streljali na položaje domobrancev, kjer je nekaj granat povzročilo hud pokol v domobranskih vrstah. Podrobno ga je opisal Vinko Udovč, domobranec 48. čete Rupnikovega bataljona, vendar ti spo-

li, drugič, domobranci so bili žrtev razmerij med tremi akterji (komunistični partizani, Nemci, Angleži).

Tudi če bi v Jalti o domobrancih res dorekli kaj tako hudega, o čemer špekulira Eiletz, kaj pa bi v razmerah, v katerih so bili, lahko storili? Ampak to moje vprašanje je brezpredmetno, saj Jalta takrat kot problem ni obstajala. Domobranci pač niso bili skupina nekaj oseb, ki jih lahko pošlješ kamorkoli ali npr. razpustiš. Domobranci so bili vojska, ki je štela vsaj 12.000 mož. Tako vojsko pa, če za to res ni zelo dobrega razloga, težko razpustiš (in pri tem še ne upoštevaš, zakaj so sploh obstajali).

Ob tej temi (očitkih Eiletza) bi lahko kdo dodal, da treba upoštevati vso strahoto poraznih razmer, razočaranj in ekstenzičnih stanj, s čimer so bili soočeni naši emigranti. V redu, ampak vseeno ..., vse to trpljenje ne more opravičiti namišljenih očitkov, ki ne upoštevajo osnovnih dejstev in so izjemno krivični do nekaterih vodilnih.

V uniformi ali civilu?

Tako sem o tej problematiki pisal Tinu Mamiću januarja 2014. Ker je nedavno izšla knjiga spominov Branka Rebozova, v kateri je objavil enake očitke za odgovornost pri predaji domobrancev v Vetrinju, le da so še bolj preprosti in grobi, naj podam še nekaj komentarjev.

Najprej naj se vrnem h knjigi Marijana Eiletza *Moje domobranstvo in pregnanstvo*. Na str. 162 je zapisal: »V enem od teh razgovorov, 19. maja, v angleškem štabu, je bilo generalu Krennerju rečeno, da bodo zavezniki smatrali domobrance, ki bodo ostali v uniformah, za vojne ujetnike; tiste, ki se bodo preoblekli v civilno obleko, pa za begunce. Tega, kot tudi marsičesa drugega, general Krenner domobrancem ni sporočil.«

(Ne)zanesljivost podatkov

Podatek je nezanesljiv. Zelo možno je, da je eden od tistih podatkov, ki so se razširili po dogajanju, po izročitvi domobranske vojske v roke Titovim partizanom in s tem v smrt. Torej potem ko se je (ne) pomemben dogodek zgodil. Potem ko vsi iščejo, največkrat z napihovanjem nepo-

Poveljnik vojske mora skrbeti za usposobljenost vojske, za red in disciplino ter za čim višjo moralo. Domobranska vojska se je ob umiku in v Vetrinju znašla v razmerah, ko je bilo vse to ogroženo, posebno morala. Če bi jo poveljnik razpustil, bi s tem prevzel izjemno hudo odgovornost za tako rekoč njeno uničenje.

za zelo številno vojsko, več kot 10.000 vojakov. Tolikšne vojske ne moreš preformirati kar tako. Še posebej pa ne v razmerah, v kakršnih so domobranci delovali: na eni strani agresivni partizani, na drugi pa Nemci. Za partizane so bili prvi nasprotnik. Nemci bi domobrance, če bi se poskušali odtrgati od njih, v trenutku začeli uničevati, predane pa mobilizirati v svojo vojsko in jih pošiljati na fronte za »topovsko hrano«.

Glede prepletenosti odnosov med vsemi tremi priporočam tistim, ki o tej temi kar-

mini še vedno niso bili javno objavljeni.

Kot rečeno, Eiletz ob pisanju spominov za podatke o pokolu pri Dolenjskih Toplicah ni mogel vedeti. Kot intelektualca pa bi lahko vedel za vse okoliščine v taborišču Vetrinju.

Očitki Eiletza

Tudi njegovo razmišljanje o jaltski konferenci, ki naj bi dala dovolj znakov, v kakšnem položaju so domobranci (knjiga, str. 135–136), je skoraj brez vrednosti. Prvič, na Jalti o domobrancih niso odloča-

membnih drobcev ali celo z izmišljenim konstruktom, vzroke, predvsem pa krivce za tragedijo. Vedno je bilo tako, da ljudje to nadvse radi počnejo. Večja je tragedija, več čustev, govoric, iz njih nastalih teorij zarote, jeze in gneva se rodi.

Eiletz je zapisal, da stališča Angležev do uniformiranih domobrancev Krenner domobrancem ni sporočil. Kako pa so potem za to izvedeli? Poleg tega je bilo objavljene že precej uradnih angleških virov in stališč in nikjer ne najdemo njihovega takega stališča.

železniških mostovih, spopade z Nemci pa so izsilili predvsem Nemci, od Neretve, Sutjeske do Drvarja.

Obramba pred nasiljem

General Franc Krenner je bil poveljnik vojske, ki je nastala kot obramba pred izemnim nasiljem komunistov. Kot poveljnik je za to vojsko odgovarjal. Smisel (vsake) vojske je, da obstaja, ne da se razpusti, dokler niso za to povsem dokončno izpolnjeni razlogi. Partizansko vojsko so razpustili šele veliko mesecev po koncu vojne.

jo Srbi razbiti.« Vojska je pogosto podvržena nevarnosti dezinformacij. Za takšno nevarnost ima posebno (proti)obveščevalno službo.

V taborišču v Vetrinju so se dogodki z vračanjem domobranske vojske zgodili v nekaj dneh. Poveljnik pač ni mogel razpustiti vojske zaradi prve, druge in tudi tretje informacije, da njegovo vojsko vračajo v Jugoslavijo. Bil je odgovoren za njen obstoj in skrbeti je moral, da takšne govornice ne povzročijo njene demoralizacije.

Taborišče Vetrinj, domobranci Kunstljevega bataljona, maj 1945.

Churchill in Broz

Če pa bi tako stališče bilo (očitno ga ni bilo), se moramo zavedati tega, zakaj je obojena protirevolucija sploh nastala, kako se je razvijala, v kakšnih izjemno težkih razmerah je delovala (med kladivom revolucionarnega nasilja in nakovalom Nemcev s svojimi interesi) in da se je ob koncu vojne reševala pred uničenjem v tujino, na Koroško. Pri tem so politični in vojaški poveljniki upali, da bodo Angleži (s) poznali njihovo dejansko stanje in vlogo in da jih bodo podprli pri prizadevanjih za povojno demokracijo v Sloveniji (Jugoslaviji).

To, da je Churchill leta 1944 podprl komunističnega Tita, ne pa Mihajloviča, je lahko bil odsev trenutnih (med)vojnih interesov, ker je dobil informacijo, da se prvi bolj bori proti Nemcem kot drugi. Kot vemo, je bila ta informacija zmanipulirana. Ko so Angleži Tita zasuli z bojno opremo in hrano, je dal izvesti nekaj diverzij na

Poveljnik vojske mora skrbeti za usposobljenost vojske, za red in disciplino ter za čim višjo moralno. Domobranska vojska se je ob umiku in v Vetrinju znašla v razmerah, ko je bilo vse to ogroženo, posebno morala. Če bi jo poveljnik razpustil, o čemer je »pametoval« Eiletz in še marsikdo od razočarancev, bi s tem prevzel izjemno hudo odgovornost za tako rekoč uničenje vojske.

Nevarnost dezinformacij

Eiletz: »V soboto, 26. maja, je prišel h Krennerju neki Srb, ki je prejšnji dan pristoval predaji komunistom, pa mu Krenner spet ni verjel. Zvečer se je oglašil tudi sin bivšega ministra Ljotića, ki je vedel za predajo, pa se je Krenner le norčeval iz njega in ga imel za 'zmešanega'. Ovadil ga je Angležem, da širi lažne vesti. Civilni člani NO prav tako niso hoteli verjeti takim pričevanjem, češ da nas hoče-

Krepitev vojske

Marijan Eiletz je zapisal, seveda kot očitnik, da je v petek, 25. maja, štab preimenoval Slovenske narodne vojske »začel izvajati nesmiselno mobilizacijo med civilnimi begunci, namesto da bi ukrepal nasprotno in iz domobrancev napravil civiliste. Ta ukrep je brez vsakega dvoma dokazoval porazno inteligenčno stopnjo naših odgovornih osebnosti.«

Te besede so izjemno trde, celo žaljive. Predvsem pa so napačne in krivične. Zakaj so napačne, sem zapisal malo prej. Mobilizacije gotovo niso izvajali »kar tako«, po nepotrebnem, ampak gotovo zato, ker so hoteli okrepiti domobransko vojsko. Še enkrat, tisti, ki trdi, da je takrat vedel, da bo ta vojska predana in pomorjena, je ali popoln ignoranec, lažnivec ali norec. Pozneje, ko vemo za dogajanje, pa so mnogi pametni. ■

Konec prihodnjic